

тощо. Як інваріантна форма організації розуму і світогляду, міф сприяв усім формам розвитку духовного освоєння світу, його описування і пояснення. Метафорично можна стверджувати, що міф був формою нелінійного мислення, “попередником” сучасної синергетики. Надзвичайно важливим був комплекс експресивних функцій міфу, що робить його також формою плекання емоційного життя.

Список використаних джерел:

1. Нечуй-Левицький, І 2023, *Світогляд українського народу: ескіз української міфології*, Київ : *Velorum publishing*, 160 с.
2. Войтович, В 2002, *Українська міфологія*, Київ : *Либідь*, 664 с.
3. Балущок, В 1993, *Світ середньовіччя в обрядовості українських цехових ремісників*, Київ : *Наукова думка*, 119 с.
4. Попович, М 2003, ‘Поняття “дискурс” у метафоричному та логіко-лінгвістичному розумінні’, *Філософська думка*, № 1, с.27–36.

References:

1. Nechui-Levytskyi, I 2023, *Svitohliad ukrainskoho narodu: eskiz ukrainskoi mifolohii (The worldview of the Ukrainian people: a sketch of Ukrainian mythology)*, Kyiv : *Velorum publishing*, 160 s.
2. Voitovych, V 2002, *Ukrainska mifolohiia Ukrainian mythology ()*, Kyiv : *Lybid*, 664 s.
3. Balushok, V 1993, *Svit serednovichchia v obriadovosti ukrainskykh tsekhovykh remisnykiiv (The world of the Middle Ages in the rituals of Ukrainian guild craftsmen)*, Kyiv : *Naukova dumka*, 119 s.
4. Popovych, M 2003, ‘Poniattia “dyskurs” u metaforychnomu ta lohiko-linhvistychnomu rozuminni (The concept of “discourse” in the metaphorical and logical-linguistic sense)’, *Filosoofska dumka*, № 1, с.27–36.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.51(10-12)-4

УДК 1(091):172

МЕТАФІЗИЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ЗНАННЯ: ОСНОВНІ НАРАТИВИ

METAPHYSICAL PERSPECTIVES ON KNOWLEDGE: MAJOR NARRATIVES

I. В. Комісар

Актуальність теми дослідження. Актуальність даного дослідження зумовлена фундаментальною важливістю проблеми природи знання у філософії, яка охоплює пошук основних принципів, що визначають людське розуміння реальності. Метафізика знання розширює рамки епістемологічного аналізу, звертаючись до онто-логічних питань, які лежать в основі можливості пізнання. У сучасному світі, де наукові та технологічні досягнення трансформують уявлення про знання і реальність, дослідження метафізичних

Urgency of the research. The relevance of this study is due to the fundamental importance of the problem of the nature of knowledge in philosophy, which encompasses the search for the basic principles that determine human understanding of reality. The metaphysics of knowledge expands the framework of epistemological analysis, addressing ontological issues that underlie the possibility of knowledge. In the modern world, where scientific and technological advances transform the concept of knowledge and reality, the study of the

основ знання не тільки поглиблює філософське розуміння, а й також пропонує нові концептуальні підходи до інтерпретації реальності.

Постановка проблеми. Проблема метафізичних основ знання полягає у визначенні його природи, меж і зв'язку з реальністю та буттям. Це вимагає аналізу онтологічних та епістемологічних припущень різних філософських традицій, що формують сучасне розуміння пізнання як процесу, інтегрованого в контекст людського існування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи дану проблематику, ми спиралися на роботи Платона, Арістотеля, Р. Декарта, І. Канта, Г. Гегеля, М. Гайдеггера, В. Квайна, А. Вайтхеда, а також сучасних дослідників, таких як В. Петрушенко, А. Гуей, Т. Прадью, М. Есфельд, А. Браянт, та інших.

Постановка завдання. Завданням дослідження є виявлення онтологічних основ знання, аналіз ключових метафізичних концепцій і оцінка їх впливу на сучасне філософське розуміння зв'язку між знанням, реальністю та буттям.

Виклад основного матеріалу. Стаття присвячена дослідженню метафізичних основ знання через порівняльний аналіз класичних, модерних та сучасних філософських підходів. Розглядаються основні метафізичні концепції, такі як дуалізм знання і реальності, іманентність знання в матеріальному світі, роль суб'єктивності, діалектичний розвиток знання, екзистенційна залученість у буття та процесуальність знання. Автор акцентує увагу на тому, що метафізичний підхід до знання сприяє поглибленню розуміння його природи, меж та епістемічної валідності, що розширює сучасне бачення реальності та буття.

Висновки. Метафізичні концепції знання відіграють ключову роль у філософському осмисленні природи пізнання, його меж і зв'язку з реальністю. Від класичних дуалістичних підходів до сучасних динамічних і реляційних моделей, метафізика знання розкриває його як багатовимірний процес, що інтегрує

metaphysical foundations of knowledge not only deepens philosophical understanding, but also offers new conceptual approaches to the interpretation of reality.

Target setting. The problem of the metaphysical foundations of knowledge is to determine its nature, limits, and connection with reality and being. This requires an analysis of the ontological and epistemological assumptions of various philosophical traditions that shape the modern understanding of knowledge as a process integrated into the context of human existence.

Actual scientific researches and issues analysis. In studying this issue, we relied on the works of Plato, Aristotle, R. Descartes, I. Kant, H. Hegel, M. Heidegger, W. Quine, A. Whitehead, as well as modern researchers such as V. Petrusenko, A. Guay, T. Pradeu, M. Esfeld, A. Bryant, and others.

The research objective. The objective of the research is to identify the ontological foundations of knowledge, analyze key metaphysical concepts, and assess their impact on the modern philosophical understanding of the connection between knowledge, reality, and being.

The statement of basic material. The article studies the metaphysical foundations of knowledge through a comparative analysis of classical, modern, and contemporary philosophical approaches. The main metaphysical concepts, such as the dualism of knowledge and reality, the immanence of knowledge in the material world, the role of subjectivity, the dialectical development of knowledge, existential involvement in being, and the procedural nature of knowledge, are considered. The author focuses on the fact that the metaphysical approach to knowledge contributes to deepening the understanding of its nature, limits, and epistemic validity, which expands the modern vision of reality and existence.

Conclusions. Metaphysical concepts of knowledge play a key role in the philosophical understanding of the nature of cognition, its limits, and its connection to reality. From classical dualistic approaches to modern dynamic and relational models, the metaphysics of knowledge reveals it as a multidimensional process that integrates

онтологічні, епістемологічні та екзистенційні аспекти, сприяючи формуванню цілісного розуміння реальності та буття.

Ключові слова: метафізика, знання, дуалізм, іманентність, суб'єктивність, діалектика, пізнання, реальність.

ontological, epistemological, and existential aspects, contributing to the formation of a holistic understanding of reality and being.

Keywords: metaphysics, knowledge, dualism, immanence, subjectivity, dialectics, cognition, reality.

Актуальність теми дослідження. Проблема природи знання належить до найдавніших питань філософії, адже вона охоплює пошук основних принципів, які визначають людське розуміння реальності. Метафізичний підхід до цього фундаментального питання розглядає знання не просто як накопичення фактів або наукових даних, а як багатовимірне явище, що має глибокі онтологічні корені. У філософській традиції знання часто розглядається як спосіб взаємодії між суб'єктом і об'єктом, де пізнання пов'язане з існуванням, а сам процес осягнення істини виступає ключем до розуміння природи буття. Від античних до сучасних мислителів, метафізика знання формує дискусію про те, чи є знання відображенням об'єктивної реальності, чи воно створюється в процесі пізнання, залишаючи відкритими питання про межі, значущість і цілісність людського розуміння.

Метафізичне осягнення феномену знання полягає у розгляді фундаментальних питань, які стосуються природи реальності та людського пізнання. На відміну від епістемології, яка насамперед зосереджується на аналізі будови, структури та обґрунтування умов функціонування та розвитку знання, метафізика наважується на глибинне дослідження онтологічного статусу знання як такого. Ця галузь філософії прагне зрозуміти фундаментальні структури, які лежать в основі можливості знання, досліджуючи його зв'язок із буттям (онтологія), реальністю (метафізика присутності) та межами людського пізнання.

Метафізичний погляд на знання породжує критичні питання: чи є знання лише ментальною конструкцією, рефлексією реальності, чи воно вбудоване в тканину існування та очікує на відкриття людським інтелектом? Більше того, який онтологічний статус сутностей, які ми заявляємо, що знаємо — чи вони реальні, незалежно від того, чи ми їх знаємо, чи вони якимось чином сконструювані актом пізнання? Ці питання пов'язані з давніми філософськими дебатами щодо універсалій, природи свідомості, дуалізму розуму й тіла, а також протиріч між ідеалізмом і реалізмом.

Постановка проблеми. Метою цього дослідження є вивчення метафізичних основ знання шляхом аналізу того, як різні філософські традиції концептуалізували взаємозв'язок між знанням, реальністю та буттям. Зокрема, дослідження спрямоване на виявлення онтологічних припущень, що лежать в основі різних метафізичних рамок, і оцінку того, як ці припущення впливають на розуміння знання, його меж і епістемічної валідності. Через порівняльний аналіз класичних, модерних і сучасних метафізичних підходів дослідження має на меті надати глибше розуміння того, як метафізичні перспективи формують фундаментальні питання про знання, істину і пізнання.

Методи дослідження. Методи дослідження включають порівняльний аналіз основних метафізичних концепцій, що описують природу знання, його зв'язок із реальністю та буттям. Компаративний аналіз здійснюється шляхом систематизації та співставлення ідей різних філософських традицій для виявлення їхніх онтологічних та епістемологічних передумов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна метафізика зазнає

трансформації під впливом наукових досягнень, що сприяють оновленню її категоріального апарату, методології та проблемного поля, зберігаючи традиційні основи, та, одночасно розширюючи свої межі завдяки інтердисциплінарним підходам.

Як зазначає В. Петрушенко, сучасна філософія переживає “ренесанс” метафізики, зумовлений необхідністю осмислення фундаментальних характеристик людського буття та реальності, що виходять за межі фізичних феноменів [4]. Цей процес супроводжується реабілітацією понять, які раніше вважалися неприйнятними через критику з боку позитивізму, марксизму та інших раціоналістичних течій XIX–XX століть. Відродження інтересу до метафізики пов’язане з новими трактуваннями таких понять, як безмежне, безумовне та надприродне [4].

В останні десятиліття відзначається важливий рух до інтеграції метафізики з природничими науками. Концепція наукової метафізики, запропонована А. Гуєєм і Т. Прадьо [9], демонструє, як сучасна філософія адаптує традиційні категорії для інтерпретації наукових даних. Наприклад, поняття причинності, законів природи та редукціонізму розглядаються через призму онтологічних і епістемологічних рамок, що базуються на емпіричних даних. Також М. Есфельд [10] у своїх роботах обґрунтовує мінімалістичну онтологію, яка базується на матеріальних точках та відносинах між ними. Такий підхід дозволяє уникнути традиційної критики метафізики як “антинаукової” дисципліни.

А. Мур у праці “The Evolution of Modern Metaphysics” [15] структурує розвиток метафізики через три ключові питання: трансцендентність, новаторство і творчість. Ці категорії є центральними для розуміння еволюції метафізики від класичних уявлень до сучасних. Мур також підкреслює необхідність міждисциплінарного підходу, що об’єднує аналітичні й континентальні традиції.

Проблеми епістемологічного обґрунтування метафізики залишаються актуальними для сучасних дослідників. А. Браянт [7] піддає критиці “вільну метафізику” за її залежність від інтуїтивних основ і відсутність визначених методів. Дослідниця пропонує замінити традиційний підхід на наукову метафізику, яка базується на емпіричних даних та сучасних наукових теоріях.

Постановка завдання. Досягнення мети даної статті можливе завдяки вирішенню таких дослідницьких завдань:

- розкрити онтологічні припущення, що лежать в основі різних метафізичних концепцій знання, включаючи дуалізм, іманентність, процесуальність та реляційність;
- проаналізувати ключові ідеї мислителів різних часів, які формують основи метафізичного бачення знання та оцінити, як кожна філософська традиція впливає на розуміння зв’язку між знанням; реальністю та буттям, зокрема через онтологічний статус знання.
- сформулювати цілісне уявлення про роль метафізичних перспектив у розширенні розуміння природи знання, його меж та можливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Метафізичні основи знання закладені в античній грецькій філософії, зокрема у працях Платона та Арістотеля. Платон у своїй теорії ідей запроваджує дуалістичну метафізичну систему, де знання матеріального світу вважається менш значущим порівняно зі знанням вічних, незмінних Форм [16]. На думку Платона, справжнє знання (епістеме) не походить із чуттєвого досвіду, а досягається інтелектуальним осягненням Форм, що існують у відокремленій, трансцендентній сфері [16]. Ідеї Платона суттєво вплинули на подальші епістемологічні дискусії, зокрема щодо

можливості об'єктивного, універсального знання.

Арістотель, навпаки, відкидає дуалізм Платона й пропонує іманентну метафізику, в якій знання виникає з емпіричного спостереження та раціонального аналізу природного світу [6]. Для Арістотеля метафізична структура знання ґрунтується на формальних та кінцевих першопричинах об'єктів, де розуміння сутності речей веде до істинного знання [6]. Його розрізнення потенційності й релевантності також відображає метафізичний підхід до пізнання, у якому інтелект актуалізує свій потенціал через взаємодію з зовнішньою реальністю. Емпіризм Арістотеля заклав основу для майбутніх наукових і епістемологічних розробок.

Модерна доба філософії принесла трансформацію метафізичних підходів до знання, починаючи з Рене Декарта [1; 8]. Декартовий дуалізм, сформульований у “Роздумах про першу філософію”, розділяє розум (*res cogitans*) та матерію (*res extensa*), постулюючи, що знання про зовнішній світ ґрунтується на певній самосвідомості [8]. Його метод радикального сумніву виражає метафізичне прагнення до пошуку фундаментальних основ знання та людського пізнання. Його знаменита теза *cogito, ergo sum* (“я мислю, отже, існую”) створює основу для “подальшого осмислення зв'язку між знанням, суб'єктивністю та реальністю [1; 8]

Іммануїл Кант у “Критиці чистого розуму” здійснив революцію в метафізичній думці, стверджуючи, що знання формується як емпіричним світом, так і апріорними структурами свідомості [13]. Його “трансцендентальний ідеалізм” стверджує, що, хоча знання про річ-у-собі неможливе, ми можемо знати явища, якими вони постають для нас через категорії розуміння [13]. Синтезування Кантом раціоналізму та емпіризму порушує питання метафізичних умов знання, акцентуючи взаємодію між суб'єктом пізнання й об'єктом пізнання [13]. Праця Канта також піднімає важливі питання про межі метафізичного дослідження та можливість об'єктивного знання.

Георг Вільгельм Фрідріх Гегель розвиває метафізичні виміри знання через свою діалектичну методологію. У “Феноменології духу” Гегель стверджує, що знання не є статичним, а розвивається через процес становлення, у якому суб'єкт і об'єкт діалектично взаємозв'язані [11]. Для Гегеля знання є частиною розгортання абсолютного духу, метафізичного процесу, в якому реальність і знання взаємно конститууються [11]. Його підхід інтегрує історичний розвиток і епістемологічну трансформацію, відходячи від статичних, субстанційно орієнтованих моделей метафізики.

У сучасній метафізичній думці акцент зрушується на шляхи, якими знання вписане в людське існування та його відношення до буття. Мартін Гайдеггер у “Бутті і часі” критикує картезіанський поділ на суб'єкт і об'єкт, стверджуючи, що знання виникає із залученості *Dasein* (існування) у світ [12]. Екзистенційна метафізика Гайдеггера показує, що буття є основою всього знання, і розуміння природи буття (онтологія) є передумовою для усвідомлення природи знання [12]. Така відмова від традиційних метафізичних категорій на користь первісного підходу до буття відкриває нові шляхи для осмислення зв'язку між знанням і існуванням.

Віллард Ван Орман Квайн, відкидаючи розрізнення між аналітичними та синтетичними судженнями у книзі “Слово і об'єкт”, підважує фундаменталістський підхід до знання [17]. Його натуралізована епістемологія ставить під сумнів традиційні метафізичні уявлення, стверджуючи, що знання не є віддзеркаленням заздалегідь даної реальності, а радше продуктом людських мовних і когнітивних структур [17]. Цей прагматичний поворот у метафізичній

думці ставить під питання саму можливість метафізики знання, натомість пропонуючи емпіричний, науково обґрунтований підхід до розуміння пізнання.

Процесуальна філософія, зокрема розвинута у роботах Альфреда Норта Вайтгеда, пропонує інший сучасний підхід до метафізики знання [18]. У “Процесі і реальності” [18] Вайтгед стверджує, що реальність складається не зі статичних субстанцій, а з динамічних процесів. Знання в цій системі розглядається як частина еволюційної мережі відносин у Всесвіті. Метафізична система Вайтгеда показує, що знання є емісійною властивістю взаємодій між об’єктами та їх середовищем, пропонуючи реляційний підхід до когніції, що відрізняється від традиційних субстанційних моделей метафізики.

Таким чином, метафізичні перспективи знання відіграють ключову роль у процесах розуміння та інтерпретації людського досвіду й реальності. Вони прагнуть розкрити загальні ідеї, що є універсальними і не залежать від емпіричних обмежень, опираючись на концептуальний аналіз, який не підлягає фальсифікації через спостереження. Це дозволяє синтезувати досвід і розум, поєднуючи емпіричні дані з теоретичними конструкціями і сприяючи переходу від суто емпіричного до концептуального розуміння [10].

Метафізичні питання мають концептуальний характер і вимагають аналізу, що перевищує емпіричний рівень, для досягнення глибших рівнів осмислення. У цьому контексті знання постає як синтез досвіду й розуму, що охоплює не тільки факти, а й складні теоретичні структури. Інтерпретація в цьому підході є особливо важливою, оскільки всі факти, включно з історичними, є інтегрованими в концептуальні рамки і набувають сенсу саме через їх зв’язок із певними ідеями. Така перспектива кидає виклик концепції “неупереджених фактів”, підкреслюючи активну роль свідомості у процесі формування знання [2].

І метафізика, і наука вимагають синтетичного підходу для побудови теорій і пояснень, які не обмежуються простим аналізом спостережуваного. Синтетичний підхід є необхідним для розуміння глибинних структур реальності, адже саме він дозволяє формувати цілісний і послідовний світогляд. Метафізичні перспективи знання, хоча і мають спільні з наукою вимоги до когерентності, послідовності та пояснювальної сили, охоплюють питання, які часто не піддаються емпіричній перевірці. У рамках цього підходу розглядаються глибші та більш фундаментальні проблеми, які виходять за межі емпіричного, але є необхідними для формування цілісної картини світу.

Етичні та соціальні цінності також мають метафізичні основи, які зосереджені навколо особистості та надають етичним категоріям логічну послідовність і універсальність у застосуванні. Без цього підґрунтя етичні цінності втрачають внутрішню логіку і стають несистематичними. У свою чергу, історичне розуміння потребує інтерпретації як зовнішніх, так і внутрішніх аспектів дій, включаючи як спостережувані фактори, так і нематеріальні елементи, такі як наміри та мотиви. Метафізичний підхід до історії дає можливість історикам краще реконструювати та інтерпретувати минуле, надаючи йому осмисленості та зв’язності.

Аналіз різноманіття метафізичних рамок дозволяє виявити провідні лейтмотиви щодо природи знання, його онтологічного статусу та зв’язку з реальністю, серед яких слід більш детально зупинитись на таких:

Дуалізм знання і реальності. Одним з визначних лейтмотивів метафізичного осягнення природи та сутності знання є стійкий дуалізм між знанням і реальністю в метафізичній думці. Теорія форм Платона встановлює чітке розмежування між царством істинного знання (розумних і вічних форм) та

матеріальним світом явищ [16]. Цей дуалізм визначає знання як щось, що відокремлене від чуттєвого досвіду й пов'язане з незмінними сутностями. Аналогічно, дуалізм Декарта між розумом і тілом розташовує знання в царині чистої думки, окремої від фізичного світу [8]. В обох випадках знання представляється як щось, що можна досягти лише інтелектуальними чи раціональними засобами. Ця ідеалістична концепція різко контрастує з поглядами більш пізніх філософів, які будуть розглянуті нижче.

Емпіризм та іманентність знання. Відкидаючи дуалізм Платона, Арістотель пропонує інший метафізичний підхід, де знання іманентне матеріальному світу та породжене чуттєвим досвідом [6]. Арістотелева система підкреслює роль спостереження, класифікації та причинно-наслідкового аналізу, демонструючи, що знання виникає через взаємодію з фізичним світом, а не з трансцендентною сферою. Цю емпіричну традицію, розвинену сучасними мислителями, такими як Квайн, розглядають у якості виклику концепції знання як абстрактного і незалежного від світу феномену [17]. Натомість знання розглядається як частина натуралізованого процесу, що ґрунтується на мовних та когнітивних практиках, таким чином розриваючи класичний дуалізм між розумом і матерією.

Роль суб'єктивності у знанні. Трансцендентальний ідеалізм Канта пропонує складне уявлення про роль суб'єкта в процесі набуття знання [13]. Кантіанський підхід балансує між крайнощами раціоналізму й емпіризму, стверджуючи, що хоча знання укорінене в чуттєвих даних, воно структурується апріорними категоріями людського пізнання. Таким чином, для Канта знання є ані повністю об'єктивним, ані суто суб'єктивним; воно формується завдяки взаємодії між суб'єктом, що пізнає і феноменальним світом. Це положення кидає виклик як картезіанському баченню автономного знання, так і арістотелівській акцентуації на зовнішньому спостереженні, пропонуючи більш складні взаємини між розумом і реальністю.

Діалектика та еволюція знання. Гегелівська діалектична методологія розглядає знання як процес, що еволюціонує через динамічну взаємодію протилежностей [11]. Для Гегеля знання є частиною ширшого метафізичного руху Духу у прагненні до самореалізації. Це відкриває ідею про те, що саме знання є історичним і таким, що перманентно розвивається, відображаючи розгортання реальності. Діалектичний процес підкреслює, що знання не є пасивним сприйняттям наперед визначених істин, а є активним і прогресивним виявленням взаємопов'язаних ідей та реальностей.

Зв'язок між буттям і знанням. Екзистенціальна метафізика Гайдеггера кидає виклик традиційним метафізичним і епістемологічним поділам, стверджуючи, що знання виникає з буття Dasein у світі [12]. Для Гайдеггера знання не може бути відокремленим від існування; воно завжди перебуває у конкретному екзистенційному контексті. Це розуміння відходить від попередніх дуалізмів і розглядає знання як втілене, практичне залучене до світу, а не як абстрактний, відсторонений феномен. Гайдеггерівська система також припускає, що знання не є статичним, а розгортається разом з буттям, акцентуючи тимчасові та історичні виміри розуміння.

Процесність і реляційна онтологія. Сучасна процесуальна філософія, зокрема у працях Вайтгеда, пропонує значний відхід від статичних концепцій знання [18]. Метафізика Вайтгеда, яка підкреслює реляційні процеси, а не сталі сутності, розглядає знання як явище, що виникає внаслідок динамічних взаємозв'язків між сутностями. Цей реляційний погляд на знання кидає виклик

традиційним субстанційним метафізичним моделям і більше узгоджується з сучасними науковими поглядами, пропонуючи уявлення про знання як таке, що постійно змінюється під впливом взаємодій у мережі процесів.

Слід зазначити, що метафізичні перспективи знання стикаються з низкою викликів, зокрема труднощами у досягненні абсолютної чіткості та із критикою з боку емпіричних і позитивістських підходів, які ставлять під сумнів легітимність неемпіричного знання. Однак метафізика не просто заповнює прогалини між емпіричним і концептуальним, а й пропонує інструменти для розширення людського розуміння через інтеграцію досвіду й теорії в єдину цілісну систему.

Таким чином, метафізичні перспективи знання є невід'ємною частиною людського пізнання, яке спрямоване не лише на інтерпретацію досвіду, а й на побудову теорій та обґрунтування етичних і соціальних цінностей. Завдяки інтеграції емпіричних даних та концептуальних структур метафізичний підхід дозволяє досягти всеохоплюючого розуміння буття і реалізувати прагнення до цілісного, послідовного й фундаментального осмислення реальності.

Висновки. Висновки цього дослідження показують, що метафізичні концепції знання займають ключову позицію у філософському розумінні реальності та пізнання. Класичні підходи Платона і Декарта, що спираються на дуалізм між розумом і матерією, закладають фундаментальну парадигму, згідно з якою знання є автономним від світу чуттєвого досвіду. Платонівська теорія форм і декартівське розрізнення *res cogitans* та *res extensa* відокремлюють знання від емпіричного світу, наголошуючи на його трансцендентності та об'єктивності. Модерні підходи Канта, Гегеля та Гайдеггера, однак, ставлять під сумнів цей розподіл, пропонуючи нові перспективи, де знання поєднується із суб'єктом, досвідом і культурно-історичним контекстом. Кант, через трансцендентальний ідеалізм, вказує на взаємодію між феноменальним світом та апіорними структурами свідомості, тоді як Гегель розглядає знання як процес історичного самопізнання. Гайдеггерівська екзистенційна метафізика, у свою чергу, надає знанню вимір залученості у світ, де пізнання невіддільне від екзистенційного досвіду суб'єкта. Сучасні метафізичні підходи, зокрема натуралізована епістемологія Квайна та процесуальна філософія Вайтгеда, додають нові аспекти, розглядаючи знання як динамічний і реляційний процес. Натуралізм Квайна заперечує класичний поділ на аналітичне й синтетичне знання, підкреслюючи роль когнітивних та мовних структур, а Вайтгед розглядає знання як еволюційний результат взаємодій у Всесвіті. Разом ці підходи розкривають знання не як статичний набір істин, а як постійно змінюваний процес, невід'ємний від буття і реальності. Таким чином, метафізика знання постає як філософська царина, що інтегрує різноманітні перспективи та сприяє глибшому розумінню основ пізнання та людського буття.

Список використаних джерел:

1. Декарт, Р., 2001. *Міркування про метод, щоб правильно спрямовувати свій розум і відшукувати істину в науках*. Київ: Тандем.
2. Кістяківський, Б.О., 1996. *Філософія наукового ідеалізму. Вибране*. Київ: Абрис.
3. Кримський, С.Б., 2008. *Запити філософських смислів*. Київ: Видавець ПАРАПАН.
4. Петрушенко, В., 2008. Чому – метафізика? До питання про причини та наслідки метафізичного ренесансу в сучасній філософії. *Національний університет "Львівська політехніка"*.
5. Прокопович, Ф., 1994. *Натурфілософія, або фізика*. У: *Історія філософії України. Хрестоматія: навчальний посібник*. Київ: Либідь, с. 560.
6. Aristotle, 1999. *Nicomachean ethics*. Translated by T. Irwin. 2nd ed. Hackett Publishing Company. (Original work published ca. 350 B.C.E.).

7. Bryant, A., 2018. Keep the chickens cooped: The epistemic inadequacy of free-range metaphysics. *Synthese*, 197, pp. 1841–1846.
8. Descartes, R., 1993. *Meditations on first philosophy*. Translated by D.A. Cress. Hackett Publishing Company. (Original work published 1641).
9. Esfeld, M., 2020. A proposal for a minimalist ontology. *Synthese*, 197, pp. 4936–4950.
10. Guay, A., Pradeu, T. 2020. Right out of the box: how to situate metaphysics of science in relation to other metaphysical approaches. *Synthese* 197, 1847–1866. Available from: <<https://doi.org/10.1007/s11229-017-1576-8>>.
11. Hegel, G.W.F., 1977. *Phenomenology of spirit*. Translated by A.V. Miller. Oxford: Oxford University Press. (Original work published 1807).
12. Heidegger, M., 1962. *Being and time*. Translated by J. Macquarrie and E. Robinson. Harper & Row. (Original work published 1927).
13. Kant, I., 1998. *Critique of pure reason*. Translated by P. Guyer and A.W. Wood. Cambridge: Cambridge University Press. (Original work published 1781).
14. McLean, G.F. and Meynell, H.A. (eds.), 1988. *The nature of metaphysical knowledge*. Vol. 4. University Press of America; International Society for Metaphysics.
15. Moore, A.W., 2012. *The evolution of modern metaphysics: Making sense of things*. Cambridge: Cambridge University Press.
16. Plato, 2000. *The Republic*. Translated by G.M.A. Grube and C.D.C. Reeve. Hackett Publishing Company. (Original work published ca. 380 B.C.E.).
17. Quine, W.V.O., 1960. *Word and object*. Cambridge: The MIT Press.
18. Whitehead, A.N., 1978. *Process and reality*. Corrected edition. Edited by D.R. Griffin and D.W. Sherburne. Free Press. (Original work published 1929).

References:

1. Dekart, R., 2001. *Mirkuvannia pro metod, shchob pravylno spriamovuvaty svii rozum i vidshukovuvaty istunu v naukakh*. Kyiv: Tandem.
2. Kistiakivskiy, B.O., 1996. *Filosofia naukovoho idealizmu. Vybrane*. Kyiv: Abrys.
3. Krymskyi, S.B., 2008. *Zapytai filosofskykh smysliv*. Kyiv: Vydavets PARAPAN.
4. Petrusenko, V., 2008. Chomu – metafizyka? Do pyttannya pro prychny ta naslidky metafizychnoho renesansu v suchasni filofii. *Natsionalnyi universytet "Lvivska politekhnik"*.
5. Prokopovych, F., 1994. *Naturofilosofia, abo fizyka*. U: *Istoriia filofii Ukrainy. Khrestomatiia: navchalnyi posibnyk*. Kyiv: Lybid, s. 560.
6. Aristotle, 1999. *Nicomachean ethics*. Translated by T. Irwin. 2nd ed. Hackett Publishing Company. (Original work published ca. 350 B.C.E.).
7. Bryant, A., 2018. Keep the chickens cooped: The epistemic inadequacy of free-range metaphysics. *Synthese*, 197, pp. 1841–1846.
8. Descartes, R., 1993. *Meditations on first philosophy*. Translated by D.A. Cress. Hackett Publishing Company. (Original work published 1641).
9. Esfeld, M., 2020. A proposal for a minimalist ontology. *Synthese*, 197, pp. 4936–4950.
10. Guay, A., Pradeu, T. 2020. Right out of the box: how to situate metaphysics of science in relation to other metaphysical approaches. *Synthese* 197, 1847–1866. Available from: <<https://doi.org/10.1007/s11229-017-1576-8>>.
11. Hegel, G.W.F., 1977. *Phenomenology of spirit*. Translated by A.V. Miller. Oxford: Oxford University Press. (Original work published 1807).
12. Heidegger, M., 1962. *Being and time*. Translated by J. Macquarrie and E. Robinson. Harper & Row. (Original work published 1927).
13. Kant, I., 1998. *Critique of pure reason*. Translated by P. Guyer and A.W. Wood. Cambridge: Cambridge University Press. (Original work published 1781).
14. McLean, G.F. and Meynell, H.A. (eds.), 1988. *The nature of metaphysical knowledge*. Vol. 4. University Press of America; International Society for Metaphysics.
15. Moore, A.W., 2012. *The evolution of modern metaphysics: Making sense of things*. Cambridge: Cambridge University Press.

15. Plato, 2000. *The Republic*. Translated by G.M.A. Grube and C.D.C. Reeve. Hackett Publishing Company. (Original work published ca. 380 B.C.E.).
16. Quine, W.V.O., 1960. *Word and object*. Cambridge: The MIT Press.
17. Whitehead, A.N., 1978. *Process and reality*. Corrected edition. Edited by D.R. Griffin and D.W. Sherburne. Free Press. (Original work published 1929).

DOI 10.33930/ed.2019.5007.51(10-12)-5

УДК 1.101

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТЕХНОСФЕРИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

HUMAN CREATIVE ACTIVITY IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF THE TECHNOSPHERE OF MODERN SOCIETY

Т. П. Руденко
В. В. Безпалько

Актуальність теми дослідження. Творча діяльність, насамперед, науково-технічна творчість є духовно-соціальним феноменом в результаті якої людина продукує теоретичні, технічні та технологічні продукти, які задовольняють її потреби. Техніка і технології полегшують життя людини. Однак, виникають і глобальні проблеми в контексті техногенного змісту.

Великий соціокультурний вплив мають інформаційні технології, які забезпечують інтереси, комунікацію людей, їх обмін інформацією, проте це зменшує рівень автономності, приватності, безпеки, що ставить під питання дотримання прав людини в цифрову еру. Відповідно, філософське осмислення взаємодії людини і технології є сьогодні актуальною проблемою.

Постановка проблеми. Філософське осмислення природи творчості, специфіки творчої діяльності займає важливе місце в історії філософської думки. А розгляд творчої діяльності людини у контексті розвитку техносфери сучасного суспільства надасть можливість запобігти негативним наслідкам розвитку техніки та технологій. Розвиток сучасного технічного середовища постійно набирає обертів, що свідчить про формування нової реальності, в якій технічне та технологічне стає пріоритетним та має інтегрований

Urgency of the research. Creative activity, primarily scientific and technical creativity, is a spiritual and social phenomenon as a result of which a person produces theoretical, technical and technological products that satisfy his needs. Technology and engineering make human life easier. However, global problems also arise in the context of technogenic content.

Information technologies have a great socio-cultural impact, ensuring the interests, communication of people, their exchange of information, however, this reduces the level of autonomy, privacy, security, which calls into question the observance of human rights in the digital era. Accordingly, the philosophical understanding of the interaction of man and technology is a relevant problem today.

Target setting. Philosophical understanding of the nature of creativity, the specifics of creative activity occupies an important place in the history of philosophical thought. And consideration of human creative activity in the context of the development of the technosphere of modern society will provide an opportunity to prevent the negative consequences of the development of technology and engineering. The development of the modern technical environment is constantly gaining momentum, which indicates the formation of a new reality in which the technical and technological become a